

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 382-384

Слов'янська філологія

**НАУКОВИЙ
ВІСНИК**

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 382-384

Слов'янська філологія

Збірник наукових праць

Чернівці
"Рута"
2008

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць.
Випуск 382-384. Слов'янська філологія. – Чернівці: Рута, 2008. – 340 с.

У збірнику, присвяченому 95-річчю професора Чернівецького університету Іларіона Іларіоновича Слинька, вміщено праці провідних учених України – В.І. Кононенка, А.П. Загнітка, К.Ф.Германа, М.В. Степаненка, В.І. Статєєвої, Н.В. Гуйванюк з проблем синтаксису української мови, а також дослідження молодих учених із різних навчальних закладів. У вступній статті висвітлено основні напрями сучасних синтаксичних досліджень та останні напрацювання в галузі теоретичного синтаксису майже за півстоліття (від часу Першої синтаксичної конференції, яка відбулася у 1962 році у Львові).

У п'яти рубриках розділу „Мовознавство” надруковані об'єднані за тематикою статті, присвячені проблемам історії української мови, типології синтаксичних одиниць, семантики, функціонального і комунікативного синтаксису, синтаксису художньої мови та публіцистики. Окремо виділені рубрики, в яких подано дослідження про етнолінгвістичні параметри мовних одиниць та проблеми лексикології й ономастики.

Розділ „Літературознавство” містить статті молодих учених, присвячені творчості Наталени Королевої, Сергія Єфремова та Романа Купчинського.

У рубриці „Хроніка” подано відомості про дисертації, захищені у спеціалізованій вченій раді К 76.051.07 Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у 2005-2007 рр.

Редколегія випуску:

Бунчук Б.І., доктор філологічних наук, професор (науковий редактор);
Гуйванюк Н.В., доктор філологічних наук, професор (заступник наукового редактора);
Мельничук Б. І., доктор філологічних наук, професор (заступник наукового редактора);
Ткач Л.О., кандидат філологічних наук, доцент (відповідальний секретар);

Антофійчук В.І., доктор філологічних наук, професор;
Бабич Н.Д., кандидат філологічних наук, професор;
Волков А.Р., доктор філологічних наук, професор;
Герман К.Ф., доктор філологічних наук, професор;
Гураль М.Г., кандидат філологічних наук, доцент;
Нямцу А.Є., доктор філологічних наук, професор;
Скаб М.С., доктор філологічних наук, професор;
Червінська О.В., доктор філологічних наук, професор.

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації №2158 серія КВ від 21.08.1996

Загальнодержавне видання
Збірник входить до переліку наукових видань ВАК України

© Видавництво „Рута”
Чернівецького університету, 2008

СПІВВІДНОШЕННЯ ПЕРІОДУ І СКЛАДНОГО СИНТАКСИЧНОГО ЦІЛОГО У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ (на матеріалі творчості Максима Рильського)

Упродовж останніх років ХХ століття і початку ХХІ століття активізувалися дослідження цілісного мовлення (тексту), що є предметом вивчення багатьох наук – лінгвістики тексту, стилістики, літературознавства, психолінгвістики, філософії, теорії комунікації, кожна з яких має свої завдання і оперує відповідними методами дослідження. Мовознавці (Г.В. Колшанський та ін.) відзначають, що, незважаючи на певні наукові досягнення, у теорії тексту є питання, які вимагають додаткового вивчення, особливо у плані вияву його дискретності (< лат. *discretus* – поділений на частини), делімітації (< лат. *delimitatio* – визначення меж) і в цілому співвідношення граматичних і смислових показників у створенні цілісності тексту і його частин (текстем). Передусім відзначимо, що одиницею тексту мовознавці вважають “реально вичленований найменший словесний масив, що складається з лінійно розташованої сукупності *речень*, об’єднаних у тематичну і структурну цілісність, після якої іде інша цілісність того ж рівня [22, с. 627]. Під таким найменшим “словесним масивом” розуміють складне синтаксичне ціле (ССЦ), компоненти якого пов’язані за змістом, а також лексичними, морфологічними і синтаксичними засобами. Слід зазначити, що деякі мовознавці відзначають, що “найменша реальна одиниця тексту – *надфразна єдність, абзац*” [22, с. 627]. На думку В.Г. Гака [7], утворюється така типологія комунікативних утворень: *речення* (просте чи складне) – *складне синтаксичне ціле* (сукупність двох чи більше речень) – *текст*. Період та парцеляцію вчений відносить до “проміжних” форм між реченням і ССЦ.

У зв’язку з цим у сучасному мовознавстві актуальними стали питання дослідження співвідношення періоду і ССЦ. Отже, мета статті – проаналізувати існуючі точки зору з цього питання у лінгвістичній науковій літературі.

Загальновідомо, що *термін „період”* у лінгвістиці вживають як у широкому, так і у вузькому розумінні цього слова. При широкому підході під періодом розуміють будь-яке ССЦ

(інші терміни: надфразна єдність, мікротекст, прозаїчна строфа), тобто два або більше самостійних речень, що об’єднуються темою у смислові блоки. У вузькому розумінні слова термін *період* закріплюють за особливою побудовою експресивного синтаксису і відносять до синтаксико-стилістичних засобів мови. Так, П. Архангельський у статті “К изучению периодической речи” [4, с. 35-37] визначає період як складне синтаксичне ціле, яке складається з простих і складних речень, ускладнених різними зворотами. Таких поглядів дотримувалися у своїх працях В.Г. Адмоні, О.О. Реформатський, Н.Ю. Шведова. Крім того, В.Г. Адмоні пропонує замінити термін ССЦ на більш зручний термін період: “традиційний термін “період” здається нам має перевагу, оскільки термін типу “складне синтаксичне ціле” ще ніяк не утвердився” [1, с.225].

Неоднозначність у використанні термінів ССЦ і період не випадкова, оскільки у науковій літературі ці терміни не відзначаються точністю застосування і чіткою окресленістю меж їх вживання. Таку ситуацію можемо пояснити історичними традиціями у вивченні цих явищ. Так, наприклад, у працях О. Галича у “Теории красноречия” (1830), К. Козьміна і В. Покровського у “Теории словесности” (1908), П. Смірновського у “Теории словесности” (1912) період розглядається як складне речення або просте ускладнене, що має певні особливості у плані змісту, логічної побудови та ритмомелодійної (підвищення і пониження). Водночас у 20-30-х роках ХІХ століття закладається вчення про мовну одиницю більшу, ніж речення. Так, О.Х. Востоков у праці “Русская грамматика” (1831), К.П. Зеленецький у праці “Исследования о риторике” (1846) використовують термін “період” і для позначення більш складних, ніж речення, синтаксичних побудов. Пізніше до цього питання звернулися корифеї російської лінгвістики: Ф.І. Буслаєв, О.О. Потебня, О.М. Пешковський. Ф.І. Буслаєв у праці “Опыт исторической грамматики русского языка” (1858), а згодом О.О. Потебня (“Из записок по русской

грамматике” 1868) на позначення таких побудов послуговуються у своїх працях терміном “мовлення”. Таким чином, термін “мовлення” вченими використовується у двох значеннях: широкому – реальна дійсність мови, вузькому – сукупність речень. Незважаючи на те, що О.М. Пешковський (“Русский синтаксис в научном освещении”, 1920) вперше у російському мовознавстві чітко окреслює проблему ССЦ, ця синтаксична одиниця не отримала розгорнутого синтаксичного визначення у його працях.

Наступний етап у розвитку досліджень ССЦ розпочався у 40-50-ті роки ХХ століття у зв'язку з розвитком лінгвістики тексту. У цей час з'явився ряд цікавих праць про ССЦ, авторами яких були Г.О. Винокур, Л.А. Булаховський, І.А. Фігуровський, М.С. Поспелов. Так, у статті “Проблема сложного синтаксического целого в русском языке” М.С. Поспелов подає конкретні зразки аналізу ССЦ у поетичній мові О.С.Пушкіна. Крім того, здійснює спробу дати визначення ССЦ і виділяє деякі його семантико-синтаксичні ознаки. Водночас учений охарактеризував найголовніші етапи розробки цього питання у мовознавчій науці, вказуючи на праці М.В. Ломоносова, О.Х. Востокова, О.О. Потебні, О.М. Пешковського.

І.А. Фігуровський свою увагу зосереджує на смислових відношеннях між самостійними реченнями та граматичними засобами їх вираження, до яких відносить порядок речень, інтонацію, сполучники та сполучні слова, скріпи, відокремлені слова, порядок слів, паралелізм будови речень і паралелізм інтонації.

Активне дослідження проблематики ССЦ розпочалося у 60-70-ті роки ХХ ст., коли лінгвістика тексту виокремлюється в самостійну лінгвістичну дисципліну, “що досліджує багатоаспектну внутрішню організацію зв'язного тексту – семіотичну, семантичну, структурну, комунікативно прагматичну” [24, с. 316]. З цього часу ССЦ вивчається як основна одиниця тексту. Ідеї М.С. Поспелова, І.А. Фігуровського щодо вивчення ССЦ знаходять продовження в теоріях В.Г. Адмоні, І.Р. Гальперіна, С.Й. Гіндіна, С.Г. Ільєнко, Л.М. Лосевої, Т.І. Сільман, І.П. Севбо, Г.Я. Солганіка, Є.А. Реферовської та інших. Так, наприклад, у монографії Т.І. Сільман “Проблемы синтаксической стилистики (на материале немецкой прозы)” [17] розглядає проблеми і завдання, які виникають при стилістичному аналізі явищ синтаксису, зокрема синтаксису так званого “великого контексту”. Великий інтерес у дослідженні становить

аналіз художніх текстів Гете, Гейне, Гердера, Вінкельмана, який ґрунтується на вивченні особливостей структури речень, зв'язку речень та будови абзацу.

Хоча зазначимо, що, незважаючи на активне вивчення ССЦ в останні десятиліття, до однозначності у термінології мовознавці не прийшли. У сучасній лінгвістиці “блоки речень” (С.П. Бевзенко) або “єдності” (А.І. Мамалига), що утворюються у результаті сполучення речень і тісно пов'язуються між собою єдністю думки, теми, а також специфічними засобами зв'язку мають різні найменування: ССЦ, надфразна єдність (НФЄ), прозаїчна строфа, період, великі синтаксичні сполуки, велике синтаксичне ціле, група речень, дискурс, абзац. Наприклад, у “Лингвистическом энциклопедическом словаре” за редакцією В.М. Ярцевой [11, с. 345] до терміна НФЄ синонімічними сполуками подаються ССЦ, мікротекст, період. Найуживанішими серед термінологічних означень одиниць, більших за речення, є терміни НФЄ і ССЦ. А.І. Мамалига слушно зауважує, що лінгвісти не можуть “з певністю спинитися на одному з них, тим більше, що нерідко цілком доцільно замінюють одне одним найменування “складне синтаксичне ціле” (ССЦ) та “надфразна єдність” (НФЄ), роблячи, звичайно, вибір, але без будь-яких обґрунтувань” [14, с. 149]. Учений у своїй праці “Синтаксис текста” розмежовує ССЦ, визначаючи його як самостійну семантико-синтаксичну одиницю, що формується шляхом об'єднання речень на основі взаємодії змісту і форми окремих мовленневих повідомлень, і НФЄ, що є утворенням, “співвіднесеним із фразовою й таким, що відображує поряд із нею особливості членування мовленнєвого потоку, його ритміко-інтонаційної, графічної організації”, тобто “йдеться про розбиття мовленнєвого потоку на фрази, а також його цілісних у смисловому відношенні єдностей” [14, с. 150].

Водночас слід зауважити, що більшість лінгвістів вважають ССЦ і НФЄ синонімічними поняттями. Так, К.Ф. Шульжук відзначає: “одиницею тексту є складне синтаксичне ціле, яке в сучасному мовознавстві називають ще надфразною єдністю” [25, с. 372]. Такої думки дотримуються українські та російські мовознавці, такі як: С.П. Бевзенко, І.Р. Вихованець, М.А. Жовтобрюх, А.П. Загнітко, Н.С. Валгіна, В.Г. Гак, М.М. Арват, О.І. Москальська та інші. У термінологічній енциклопедії О. Селіванової “Сучасна лінгвістика” [16, с. 404; 557] у слов-

никовій статті “Надфразна єдність” вказується, що синонімами до НФЄ є ССЦ, прозаїчна стофа, мікротекст, текстема, гіперсинтаксема; відповідно у статті “ССЦ” підкреслюється, що синонімами до ССЦ є НФЄ (термін українського дослідника Л. Булаховського), прозаїчна строфа (Г. Солганік), мікротекст (Т. ван Дейк, У. Тіле), текстема (В. Кох), гіперсинтаксема. З.Й. Куньч, подаючи у “Риторичному словнику” дефініцію *надфразна єдність*, вказує, що це “те саме, що й *складне синтаксичне ціле*” [10, с.159-160]. Аналогічні пояснення знаходимо у довіднику з сучасної української мови за редакцією О.Д. Пономарева [20], у короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів “Українська мова” за редакцією С.Я. Єрмоленко [9], а також у більшості мовознавчих праць з проблем лінгвістики тексту. На жаль, у такій ґрунтовній праці з синтаксису української мови, як “Синтаксис української мови: проблемні поняття”, авторами якої є І.І. Слинко, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська, увага не приділена визначенню та опису таких синтаксичних одиниць як період і ССЦ. Лише у §1 “Предмет синтаксису”, описуючи різні погляди мовознавців на предмет синтаксису, вчені відзначають, що “питання про складне синтаксичне ціле – дискусійне. По-перше, ні в російському, ні в українському мовознавстві воно докладно не висвітлене. По-друге, чимало дослідників підкреслюють, що поняття складного синтаксичного цілого не відповідає тим вимогам, які ставляться до самостійних синтаксичних одиниць” [18, с. 11]. При цьому розглядаються погляди М.П. Харченко, що висвітлені у статті “Существует ли языковая единица более высокого порядка, чем предложение?” та міркування Н.Ю. Шведової висловлені у “Перспекте “Русской грамматики” 1972 р. М.П. Харченко зазначає, що складне синтаксичне ціле може вивчатися в текстолінгвістиці як особлива одиниця тексту, а також не виключає можливість аналізу цієї одиниці у синтаксисі з погляду граматичного. Н.Ю. Шведова вказує на три об’єкти синтаксису: система реалізації синтаксичних потенцій слова, синтаксис речення і синтаксис цілого тексту. Такий підхід дає можливість аналізувати ССЦ як синтаксичну категорію.

У російському мовознавстві автори “Русской грамматики: Синтаксис” (1980) також, на жаль, не подають тлумачень ні періоду, ні ССЦ.

Академік І.К. Білодід у статті “Стилістика великих синтаксичних сполук” (1970), а згодом

у статті “Великі синтаксичні сполуки” (що є більш удосконаленим варіантом першої) визначає синонімічними поняття “великі синтаксичні сполуки або періодичне мовлення – це і довга фраза, і надфразна єдність (велика синтаксична єдність, велике синтаксичне ціле і под.)” [6, с. 61]. Однак, наголошує автор, не кожна довга фраза становить надфразну єдність як композиційно-синтаксичну одиницю і стилістичну фігуру. Із синонімічного ряду термінів вчений зупиняється на понятті **надфразна єдність**, визначаючи її, як “композиційно-синтаксичну конструкцію, що об’єднує в собі способом сурядного і підрядного зв’язків кілька речень, фраз і навіть абзаців, які створюють певну гармонійну завершеність, закінченість, конденсованість висловлення щодо його смислового змісту, а також і завершеність структурну, яка створюється послідовністю, симетрією граматичних зв’язків, їх системністю протягом всієї цієї великої синтаксичної сполуки (сполучники, займенники, прислівники з прилеглими словами, граматично опорні слова і под.) і певною ритмомелодичною, інтонаційною та естетичною організацією (висхідна, градаційна частина, кульмінація, заокруглення висновок; хвилеподібна ритміка цих періодичних кіл в одному висловленні” [6, с. 61].

Таким чином, мовознавець у понятті НФЄ (періодичне мовлення) об’єднує розуміння періоду у широкому і вузькому розумінні цього слова. Для таких структур характерна певна граматична організація, а також використання різних прийомів стилістичного характеру. Граматична організація НФЄ, на думку вченого, відзначається певною системністю у смислових скріпах між її складовими частинами: а) повторюваність сполучників і сполучних слів, прислівників і їх груп, займенників (особових, вказівних) з означуваними словами, вставних слів і под.; б) симетрію співвідносності цих скріп із тими, що приєднують завершальну частину. До засобів стилістичної організації НФЄ (періодичного мовлення) І.К. Білодід відносить такі, як анафоричні конструкції, повтори (зокрема, рефрени) паралелізми, “підхоплення”, лексико-семантичну симетрію у формі контрастів, антитез, кола (кільця).

У лінгвістичній літературі зустрічаємо дефініції ССЦ, які не суперечать суті періоду (їх можна віднести як до ССЦ, так і до періоду). Так, наприклад, З.Я. Тураєва визначає ССЦ як “відрізок тексту (усного чи писемного), що характеризується відносною смисловою і фун-

кціональною завершеністю, тісними логічними, граматичними і лексичними зв'язками, що об'єднують його складові" [21, с. 116]. У цьому розумінні мовознавці стверджують, що ССЦ і період такі мовні конструкції, які мають спільне і відмінне. Спільним є певне використання лексичних, лексико-граматичних, граматичних і стилістичних засобів, які у тексті виконують важливу організаційну функцію. Крім того, період як синтаксична конструкція застосовується тоді, коли потрібна ґрунтовність і послідовність викладу змісту, зіставлення фактів і формулювання висновку з них, емоційність та експресивність викладу. У цьому до періоду, як зауважує В.Я. Мельничайко, наближається ССЦ – "окремі паралельно побудовані речення, зіставлення змісту яких наводять на певні думки і узагальнення" [13, с. 67].

У сучасному мовознавстві існують різні думки щодо співвідношення періоду і ССЦ. Так, у дисертаційному дослідженні А.М. Галас вказується, що "період зі структурою складного синтаксичного цілого (надфразної єдності) неможливий, бо це суперечило б визначенню", яке наведене у роботі. А період дослідниця визначає як "висловлення у вигляді речення, яке характеризується тематичною єдністю і відносною завершеністю (вичерпністю), з чіткою смисловою і структурно-інтонаційною розчленованістю, яка полягає у тому, що в першій частині виділяються принаймні два члени – синтаксично однорідні елементи, а лексикофраземне наповнення її дозволяє розвинути напруження думки, ритмічно наростаючу інтонацію, після чого наступає виразна пауза (злам інтонації) і друга частина, яка містить мету висловлювання, смислово розв'язку і вимовляється з помітним пониженням голосу" [8, с. 179]. Подібне трактування періоду ("розгорнутого речення") подає І.П. Ющук. Одночасно у § "Період" мовознавець наводить такий приклад: *Нехай обдурений я сном, нехай осміяний без жалю, нехай замість весни і раю осінній місяць за вікном, нехай! Але в душі моїй яка цвіла весна рожева! Пахтіли дихали дерева!* (О. Олесь), – і відзначає, що ця синтаксична конструкція "близька до періоду за своєю структурою" [26, с. 619]. Однак учений детально не зупиняється на аналізі таких синтаксичних конструкцій і не вказує, куди їх потрібно зарахувати.

Такий підхід зумовлюється тим, що період розуміється тільки як "період-речення".

Одночасно можемо вказати на розвідки І.Г. Чередниченка, Л.І. Мацько, Л.І. Байкової, А.П. Загнітка та ін., у яких вказується, що у періоді "завершена думка подається в ускладненому простому, багаточленному складному реченні або кількох реченнях, що структурно й інтонаційно поділяються на дві частини" [12, с.362].

Вчення про період і ССЦ, маючи певну спільну історичну традицію у вивченні, розглядаються у сучасному мовознавстві з таких позицій: ССЦ (надфразна єдність) – "відрізок мовлення, що складається з двох і більше речень, об'єднаних спільністю теми в композиційно-синтаксичну конструкцію" [25, с. 373], а період – складне, переважно багатоконпонентне, чи просте ускладнене речення, або поєднання кількох окремих речень, якому "властива цілісність теми, повнота й динамізм змісту і яке характеризується чітким поділом на дві частини, поєднувані відповідним синтаксичним зв'язком" [25, с. 362]. На основі аналізу наукової літератури можемо співставити період і ССЦ за дивергентними ознаками:

<ul style="list-style-type: none"> • ССЦ – це одиниця найвищого рівня, що являє собою ряд речень, об'єднаних спільністю теми, семантичними і синтаксичними відношеннями; 	<ul style="list-style-type: none"> • Період – це синтаксико-стилістична категорія, в якій цілісна, завершена думка подається в ускладненому простому реченні, багаточленному складному або кількох окремих реченнях. Період – це не окремий структурний тип, а лише різновид існуючих типів речень;
<ul style="list-style-type: none"> • Зв'язок між реченнями у ССЦ реалізується змістовими чинниками (лексичними, морфологічними, синтаксичними), а також теморематичною організацією висловлень (Т - Р1 Т - Р2 Т - Р3; Т1 - Р1, Т2 (Р1) - Р2, Т3 (Р2) - Р3). З огляду на спосіб зв'язку між реченнями розрізняють два структурні типи ССЦ: з ланцюжковим (послідовним) зв'язком компонентів і паралельним; 	<ul style="list-style-type: none"> • Члени періоду, як правило, будуються симетрично, за принципом паралелізму: повторенням порядку слів, видо-часових форм дієслів. Нагромадження інформації в періоді досягається повторами, однорідними реченнями чи однорідними членами речення, що створюють градацію, паралелізмами синтаксичних конструкцій;

<ul style="list-style-type: none"> • ССЦ характеризується композиційно-тематичним членуванням, яке полягає у можливості виділити у ньому <i>зачин</i> (початок думки, теми), який зосереджується в першому реченні, <i>середню частину</i> (розвиток, виклад теми) і <i>кінцівку</i>; 	<ul style="list-style-type: none"> • Члени періоду називають <i>засновком</i> і <i>висновком</i>. За кількістю конструкцій, що входять до них, вони різні, але їх зміст та інтонація створюють враження єдності й рівноваги цих частин;
<ul style="list-style-type: none"> • Ритмомелодійне оформлення ССЦ проявляється у тому, що паузи між реченнями цього утворення порівняно однакові, а в кінці – значна пауза і знижується тон. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ритмомелодійна архітектоніка періоду відзначається поступовим підвищенням голосу до найвищої точки у першій частині (протазисі). Потім настає виразна пауза, завдяки якій звертається увага на зміст наступного члена періоду (на письмі ця пауза, як правило, передається <i>комою</i> або <i>комою і тире</i>). Другий член періоду (апозис) завершує думку різким спадом інтонації і поступовим зниженням тону голосу до рівня початку мовлення. У такий спосіб виходить ніби замкнене інтонаційне коло періоду.

Мовознавці відзначають, що період у його класичній формі – “малочастотне явище”. Період вживається у трансформованому вигляді: він включає у себе зачин, у якому задається тема, а потім протазис і апозис, як у класичному. Наведемо приклад такого періоду із публіцистики Максима Рильського: *“Слава – заповідь моя”*. Цей рядок міг би здатися у Шевченка *дивним і несподіваним*. Але коли ми згадаємо, що ніколи й ніде не шукав він собі *дешевих лаврів*, ніколи не запобігав ласки у *сильних світу свого*, що раз і назавжди відкинув він *пораду співати “про Матрьюшку, про Парашу, радість нашу”*,

що девізом його в *найтяжчі хвилини* було *“караюсь, мучуся... але не каюсь”*; коли ми *пильно вчитасмося* у рядки *“ми просто йшли, у нас нема зерна неправди за собою”*; коли *припом’янемо* звернення – в *другому вірші триптиху* – до музи: *“учи неложними устами сказати правду”*; коли *перечитасмо* *третій вірш* – *“Слава”*, де *оту саму славу зовсім непоштиво називас* поет *“задританкою”, “шинкаркою”, “перекупкою п’яною”*; коли *пролунають* у *нашій душі* *віщі слова “борітеся – поборете”* і *громовий заклик “поховайте та вставайте. Кайдани порвіте”*, – // *то нам стане ясно вочевидь, що йдеться не про славу взагалі, а про добру славу, славу чесноі людини, непохитного борця і невідкупного співця* (ХІІ, 453-454).

У сучасному мовознавстві період розглядають як ССЦ. Так, у словниковій статті короткого тлумачного словника лінгвістичних термінів “Українська мова”, яка має назву “Кома – тире”, знаходимо, зокрема, такі пояснення, коли ставиться цей розділовий знак: **“Кома – тире** (, –) – розділовий знак, що виділяє частини речення. Використовується як пунктуаційний знак: 1) у складних реченнях, коли: ... г) воно є складним синтаксичним цілим (період)” [9, с. 77]. При цьому наводиться приклад із поетичного твору Максима Рильського: *Коли в грудях моїх тривога То потухає, то горить; Коли загублена дорога, А на устах любов тремтить; Коли уся душа тріпоче, Як білий парус на човні, – Тоді рука моя не хоче Пером виводити пісні* (І, 138).

Отже, питання співвідношення періоду і ССЦ складне. Сьогодні в українському мовознавстві (як і в російському) воно не вирішене і вимагає спеціального вивчення. При цьому погоджуємося із твердженнями мовознавців (Л.І. Байкова), що період виходить за межі речення: він може бути простим ускладненим реченням, складним багатокомпонентним, а також ССЦ. Таким чином, не виключається можливість трансформації періоду у ССЦ, так як і ССЦ у період.

Література:

1. Адмони В.Г. Введение в синтаксис современного немецкого языка. – М.: Изд. лит. на иностр. яз., 1955. – 392 с.
2. Арват М.М. К методике анализа сложного синтаксического целого // Методика преподавания русского языка и литературы. – Вып. 17. – К.: Рад. школа, 1985. – С. 3-15.
3. Аринштейн М.В. Період в українській літературній мові // Українська мова в школі. – 1953. – № 4. – С. 68-72.
4. Архангельский П.А. К изучению периодической речи // Русский язык в школе. – 1950. – № 3. –

- С. 35-37.
5. Байкова Л.И. Период – синтаксико-стилистическое и текстообразующее явление русского языка: Дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. – Кубань, 2000. – 340 с.
 6. Білодід І.К. Великі синтаксичні сполуки // Вибрані праці: У 3-х томах. – Т.3. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 53-73.
 7. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис: Учебн. для ин-тов и фак. иностр. яз. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1986. – 220 с.
 8. Галас А.М. Структурні і функціональні особливості періоду в українській літературній мові: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Ужгород, 1997.
 9. Ермоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я.Ермоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
 10. Куньч З.Й. Риторичний словник. – К.: Рідна мова, 1997. – 341 с.
 11. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
 12. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови: Підручник / За ред. Л.І.Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
 13. Мельничайко В.Я. Стилїстичні функції періоду // Укр. мова та л-ра. – 1975. – №7. – С. 61-67.
 14. Різун В.В., Мамалига А.І., Феллер М.Д. Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту. – К.: Редакційно видавничий центр “Київський університет”, 1998. – 336 с.
 15. Русская грамматика: В 2 т. – Т. 2: Синтаксис. – М.: Наука, 1980. – 709 с.
 16. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
 17. Сильман Т.И. Проблемы синтаксической стилистики. – Л.: Просвещение, 1967. – 125 с.
 18. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник / І.І.Слинько, Н.В.Гуйванюк, М.Ф.Кобилянська. – К.: Вища шк., 1994. – 670 с.
 19. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика. Сложное синтаксическое целое. – М.: Высш. шк., 1991. – 182 с.
 20. Сучасна українська мова: Довідник / Л.Ю.Шевченко, В.В.Різун, Ю.В.Лисенко; За ред. О.Д.Пономаріва. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
 21. Тураева З.Я. Лингвистика текста. – М.: Просвещение, 1986. – 126 с.
 22. Українська мова: Енциклопедія. – К.: “Укр. енцикл.” ім. М.П.Бажана, 2000. – 752 с.
 23. Храпченко М.Б. Текст и его свойства // Вопросы языкознания. – 1985. – № 2. – С. 3 - 9.
 24. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник. – К.: АртЕк, 1998. – 336 с.
 25. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 408 с.
 26. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2005. – 640 с.

Natalya Tsivun

PERIOD AND COMPLEX SYNTACTIC ENTITY RELATION IN MODERN LINGUISTICS (based on Maksym Ryl's'kyy's Literary Works)

In this article, in a short way, are analyzed the views of leading scientists on the problem of relating of complex syntax whole and period; the main criteria of difference between syntax constructions are also considered here.